

ПРАВНИ ОКВИР ЗА РЕГУЛИСАЊЕ ОДНОСА НАСТАЛИХ ПОД УТИЦАЈЕМ ЧЕТВРТЕ ИНДУСТРИЈСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ УНУТАР ГЛОБАЛНИХ ЕКОНОМСКИХ КРЕТАЊА

LEGAL FRAMEWORK FOR REGULATION OF RELATIONS CREATED UNDER THE INFLUENCE OF THE FOURTH INDUSTRIAL REVOLUTION WITHIN THE GLOBAL ECONOMIC TRENDS

Јелена Дамјановић

Универзитет у Источном Сарајеву, Факултет пословне економије Бијељина,
Република Српска, Босна и Херцеговина
jelenadamjanovic83@gmail.com

Апстракт: *Настанком четврте индустријске револуције, права интелектуалне својине, посебно права индустријске својине су заузела највећи значај у развоју глобалне економије, као права која су постала покретачи производње захваљујући сталним иновацијама из области дигитализације и самим тим завријеђују највећу могућу пажњу. Рачунарски софтвери спадају у права која се штите интелектуалном својином. Спорно је питање да ли се штите ауторским правом и сродним правима или правом индустријске својине. Те самим тим, да ли се њихов пренос врши путем ауторског уговора или путем уговора о лиценци. Домаћа пракса и законодавство су заузеле мјешовит став, сматрајући да рачунарски софтвери уживају заштиту дијелом ауторског права и дијелом права индустријске својине. Овисно од тога на који начин се посматра, страна правна пракса сматра да се пренос права на рачунарски софтвер преноси путем уговора о лиценци иако се сматра ауторским дјелом.*

Кључне ријечи: *Рачунарски софтвери, ауторски уговор, уговор о лиценци, глобална економија, индустријска револуција.*

Abstract: *The emergence of the fourth industrial revolution of intellectual property rights, especially the rights of industrial property, has taken on the greatest importance in the development of the global economy, as the rights that have become the driving force of production, thanks to constant innovations from the fields of digitalization and thus devoting the greatest attention to it. Computer software is one of the intellectual property rights. The controversial question is whether they are protected by copyright and related rights or industrial property rights. Whether their transfer is done through an author's contract or through a license agreement.*

Domestic practice and legislation have taken a mixed position, believing that computer software enjoy copyright protection and part of industrial property rights. Depending on the way in which it is observed, foreign legal practice considers that the transfer of rights to computer software is transmitted through a license agreement, although it is deemed to be a copyright work.

Key Words: *Computer software, copyright, license agreement, global economy, industrial revolution.*

УВОД

Правни поредак једне земље се заснива на регулисању правних односа значајних за функционисање друштва у било ком сегменту постојања и дјеловања. Најважнији од свих је економско-правних поредак који треба да постави основне темеље за развитак осталих стубова друштвеног развоја. Највеће потешкоће у држању корака са развијеним економијама у оквиру четврте индустријске револуције имају свакако земље које су пропустиле редован економски развој. Међутим захваљујући правима интелектуалне својине, и са све већом дигитализацијом како у унутрашњем тако и у међународном пословању почетна позиција је донекле иста.

Првенствено што права индустријске својине обухватају „скуп интелектуалних вриједности, производа људског духа: проналасци, знакови разликовања, модели, узорци, робни и услужни жигови, фирма-трговачко име, ознака поријекла производа, *know-how* (знати како) и сузбијање нелојалне утакмице на тржишту”. (Мировић, Поповић, 2007, стр. 259.) Највећи напредак у овој области је остварен у заштити рачунарских софтвера.

Методе истраживања које ће се користити у овом раду су методе које су карактеристичне за друштвена истраживања у којима ће бити издвојене научна дескрипција и анализа садржаја (са синтезом), затим индуктивно-дедуктивна, историјска и компаративна анализа. Од посебних правних метода у максимално могућој мјери биће примјењена правно-логичка, компаративна и догматско нормативна метода.

Циљеви истраживања се првенствено односе и исказују кроз анализу предности и недостатака заштите рачунарских софтвера у националним и међународним прописима.

1. Рачунарски софтвер

„Рачунарски софтвер се сматра „књижевним делом“ које ужива заштиту ауторским правима. Софтвер се пише и ствара коришћењем наредби у виду речи, или изворног кода који садржи упутства за рачунарски хардвер. О заштити рачунарског софтвера као књижевног дела ауторским правима, расправљано је током седамдесетих и осамдесетих година и када се назначавало да би се могао створити *sui generis* вид заштите интелектуалне својине јединствен за рачунарски софтвер. Та идеја о новој врсти интелектуалне својине била је коначно одбачена када је постало јасно да су одредбе ауторског права,

како се примењује на друге видове уметности, довољно гипке за примену и на израз садржан у рачунарском изворном коду“. (Идрис, 2003: стр 174)

Одређена законодавства су чак вршила измјене и допуне постојећег законодавства да би успјешно пружила правну заштиту правима рачунарског софтвера. „Закон о ауторском праву који се односи на рачунарске програме, посебно у Сједињеним Америчким Државама, проширио се да би заштитио „структуру, секвенце и организацију“ рачунарских програма, као и текстуални и визуелни приказ тих програма на екрану“. (Идрис, 2003: стр. 174)

Но, без обзира на овакву „практичност“ англосаксонског правног система који ауторско-правне институте препушта правном промету путем уговора о лиценци који се у романскоправном систему искључиво примјењује на правни промет права индустријске својине и у том случају правна теорија и пракса не заборављају на један важан моменат. Без обзира на дозвољени промет „треба стално имати у виду да се ауторска права односе на изражавање идеја, а не на саме идеје или процес(е) који су укључени у неко књижевно дело или софтверски програм.

Тај парадокс који се често назива „дихотомија идеје и израза“, довео је неке ствараоце до тога да, поред заштите ауторским правима, потраже и патентну заштиту за проналаске садржане у софтверским рачунарским програмима“. (Идрис, 2003: стр 174-175) У прилог томе, најпознатије лиценце у оквиру рачунарских програма су оне чији су творци интернет компаније као што је *Mozilla public licence*, гдје се заправо ради о „лиценци *open-source*, које дозвољавају кориснику да промијени и јавно дистрибуира софтвер, али захтјева од корисника да објаве измјењени софтвер под истим *copyright* као и оригинални изворни код, и да објаве име имаоца патентних права“. (*Black`s Law Dictionary*, 2004: стр. 939)

2. Уговор о лиценци

Основ за промет права индустријске својине је уговор о лиценци, самим тим и рачунарских софтвера. Обрађујући значај уговора о лиценци, појам, правну природу, особине, форму и предмет – уочене су функције лиценце као посебног права које се уступа стицаоцу и његове економске и правне аспекте, дајући увид у различите дефиниције уговора о лиценци како домаћих тако и страних теоретичара, и законске прописе који регулишу уговор о лиценци.

Правна природа датог уговора, сличности и разлике у односу на уговор о закупу и уговор о продаји, указујући и на особине уговора о лиценци као именованог уговора регулисаног Законом о облигационим односима.

Јасно указује на значај форме уговора о лиценци у успоредби са англосаксонским правом, те даје јасан увид у предмет самог уговора о лиценци, посебно се бавећи дихотомијом предмета уговора о лиценци у острвској правној пракси. Наведене су, и образложене предности уговора о лиценци, али је критички указано и на недостатке и ограничења овог правног посла.

Обзиром да је технолошки развој основни носилац савремене привреде, односно индустријски развој гдје остале гране привреде служе искључиво за

попуњавање буџета, број закључених уговора о лиценци показује степен економског развоја једне земље, небитно да ли се ради о уговорима закљученим унутар једне земље или на међународном плану гдје се као као једна од уговорних страна јавља физичко или правно лице које има пословно сједиште у трећој земљи.

Економска добит јесте и главни мотив за закључење уговора о лиценци, који је по својој правној природи теретан уговор. Правна природа уговора о лиценци јесте давање одређене врсте дозволе за коришћење права индустријске својине.

Уговор о лиценци има различит значај са аспекта даваоца лиценце и са аспекта стицаоца лиценце. Али значај уговор о лиценци за развој пословног права и пословноправних односа је немјерљив. Он представља основну покретачку снагу за развој права индустријске својине, јер да не постоји овакав специфичан правни механизам за промет права индустријске својине по основу којег она могу да се прометују а да ипак неокрњена остају код њихових ималаца, сами титулари ових права која су предмет уговора о лиценци не би имали мотив да их правно заштите уколико би њихов правни промет био немогућ.

Иако је уговор о лиценци еквивалентан уговор односно знају се престације једне и друге уговорне стране и њихова висина у моменту закључења уговора, он у себи посједује одређену врсту алеаторности познату само уговорним странама која се може читавати само приликом извршења уговора и обично се огледа у могућностима експлоатације предмета лиценце.

Но тај ризик потпада под обим дјеловања самих странака и оне га као такве преузимају као и код осталих правом препознатих еквивалентних уговора. Посебна предност уговора о лиценци је закључење уговора о подлиценци. „Подлиценца је уговор којим стицалац лиценце може право искоришћавања лиценце уступити другоме (искључива и неискључива лиценца)“. (Мировић, 2009: стр. 435.)

3. Међународни прописи

Настанком Европске Уније, настала је и потреба обједињавања свих прописа који се односе на патент унутар географског подручја Европске Уније. Један од најбитних извора прав из ове области је Конвенција о издавању европских патената (КЕП). „КЕП је посебан споразум закључен на основу члана 19. ПК. Он установљава наднационални систем правних норми којима се уређује поступак признавања патената (европских патената) који непосредно производе дејство у државама чланицама. КЕП има регионални карактер, тако да могу, под одређеним условима, приступити само европске државе“. (Марковић, 2000): стр. 331)

На овај начин се не врши дискриминација осталих земаља које не припадају Европи, као географском простору, већ по својој правној природи ова конвенција је регионалног карактера и самим тим се односи на земље које су на европском тлу. „Правни поредак почива на изворима права у формалном смислу, јер они обезбјеђују правну сигурност и једнакост“. (Поповић, и Вукадиновић, 2007, стр. 284

„Велика предност КЕП-а у односу на Споразум о сарадњи у области патената *РСТ* састоји се у томе што је вођење целокупног поступка испитивања пријаве европског патента и доношење коначне одлуке о издавању европског патента у надлежности једног органа, док је испитивање међународних пријава према *РСТ*-у у надлежности више органа, односно издавање патената на основу међународне пријаве у искључивој је надлежности завода „изабране“ државе и врши се по прописима те земље“. (Бесаровић, 2011: стр. 236.)

ЗАКЉУЧАК

Захваљући специфичности рачунарских софтвера, развоју индустријске својине, његов значај за правну праксу и теорију је немјерљив. Развијене земље свијета се старају да развијају индустријску својину обзиром да приход од њеног коришћења и преноса права коришћења (лиценцирања) чини значајан удио у друштвеном бруто производу.

Иновације на пољу механике; роботике, фармације, производње хране, текстила, амбалаже, грађевинског материјала... доносе велику економску добит имаоцима заштићених иновација. Обзиром да је свјетска привреда уско повезана, те да ниједна земља није самостална, како по производњи готовог производа који се заснива на заштићеном праву индустријске својине тако ни по његовој крајњој употреби и потрошњи.

Посебан нагласак је стављен на активности законодавца, како на националном тако и на међународном нивоу везано за рачунарски софтвер, уговор о лиценци, како би постојала потпунија правна заштита уговорних страна и титулара датих права.

Право интелектуалне својине по свом карактеру и заштити коју пружа титуларима, било ког од права интелектуалне својине дјелује потпуно супротно принципима слободног тржишта. На овакав начин уз законом гарантован монопол видови економске експлоатације су скоро неограничени, и прелазе баријере у економској неразвијености у свјетлу четврте индустријске револуције.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] *Black's Law Dictionary*, (ed. Bryan A. Garner- ур. Брајан А . Гарнер), (2004) *Thompson business*, St. Paul.
- [2] Бесаровић В., *Интелектуална својина*, (2011) Правни факултет Универзитета у Београду – Центар за издаваштво и информисање, Београд
- [3] Идрис К., *Интелектуална својина*,(2003) Завод за интелектуалну својину Балкан Култ, Београд.
- [4] Марковић С. М., (2000) *Право интелектуалне својине*, Службени гласник, Београд 2000.

- [5] Мировић, Д., и Поповић, В., (2007) *Трговинско право, статусни дио - привредна друштва*, Универзитет у Источном Сарајеву – Факултет спољне трговине у Бијељини, Бијељина.
- [6] Мировић, Д., *Пословно право*, (2009) Факултет пословне економије Бијељина – Економски факултет Брчко, Бијељина- Брчко.
- [7] Поповић, В., и Вукадиновић, Р., (2007) , *Међународно пословно право, општи део*, Правни факултет у Бања Луци – Центар за право Европске уније у Крагујевцу, Бања Лука – Крагујевац.

SUMMARY

The development of technological achievements within industrial property has become difficult to convey the emerging innovations with the previous classic concepts of industrial property, and as we know if certain social behavior is not brought under the legal frameworks and without predetermined sanctions established by law then the opposite behavior can not be subjugated to a violation of the law and therefore, under civil or criminal offenses. Legislation is mixed in the field of license agreement, the reason is that every legal regulation developed independently but also under external influences. Economic system; economic opportunities; political relations; economic development or underdevelopment of one country inevitably form the legal system. Our country is the best example of how the economic system that has undergone many phases has affected legal regulations. The market itself is not a perfect mechanism, although today's markets are based on the so-called "free" market principles, free movement of capital, people, labor and services, due to this kind of free competition, however, certain negative phenomena can occur, whether intentional or unintentional such as the formation of a monopoly. In order to protect the holders of industrial property rights, they are guaranteed a monopoly position in order to freely use the legally prescribed rights, and the prohibition of exploiting the monopoly position, when concluding a license agreement that is the basis for their legal transactions, is supported. The same treatment has the protection of computer software.